

Sinema Eserlerinde Eser Sahipliği ve Bağlantılı Hak Sahipliği

Authorship and Related Rights in Cinematographic Works

Merve ERGÜNEY*

Araştırma Makalesi Research Article

Başvuru Received: 25.01.2023 ■ Kabul Accepted: 08.09.2023

ÖZ

Bu çalışmanın amacı sinemada eser sahipliği ve bağlantılı hak sahipliği konusunda mevzuat bakımından ortaya çıkan sorun ve eksiklikleri pratikte ortaya çıkan sorunlarla beraber değerlendirmek ve çözüm önerileri sunmaktır. Çalışmada belgesel tarama yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun ve konuyla ilgili bazı yargı kararlarının incelenmesi ile bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlardan bazıları şunlardır: 12.06.1995 tarihine kadar sinema eseri yapımcıları sadece 20 yıl telif hakkı kazancı elde edebilirken, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda yapılan değişiklik ile yapımcının, filmin aleniyet kazandığı tarihten itibaren 70 yıl boyunca telif hakkı geliri alabileceği öngörülmüştür. Dolayısıyla koruma süresinin 70 yıla çıkarılmasıyla yapımcılar 50 yıl daha fazla telif hakkı geliri elde etmeye devam ederken 12.06.1995 tarihinden önce yapımına başlanan veya meydana getirilen sinema eserleri açısından yönetmen, senaryo yazarı, özgün müzik bestecisi gibi sinema eserinde fikri emeği olan diğer kişiler telif hakkı geliri elde edememektedir. Söz konusu hüküm gereği ortaya çıkan durumun ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ayrıca Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 80. maddesinde bağlantılı haklara yönelik düzenleme, bağlantılı haklar ve komşu haklar kavramlarına yönelik karışıklığa yol açtığı için kanun hükmünün anlaşılmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle söz konusu hükmün anlaşılır hale getirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bağlantılı Haklar, Eser Sahipliği, İcracı Sanatçı, Sinema Eseri, Komşu Haklar.

ABSTRACT

The aim of this study is to evaluate the problems and deficiencies in the legislation in terms of authorship and related rights in cinema together with the problems that arise in practice and to offer solutions. The documentary scanning method was used in the study. In this context, an evaluation has been made by examining the Law on Intellectual and Artistic Works No. 5846 and some judicial decisions on the subject. Some of the results obtained in the study are as follows: Until 12.06.1995, the producer of a movie can only earn copyright income for 20 years, while it is foreseen that the producer can earn income for 70 years from the date of publicity of the movie with the amendment made in Law on Intellectual and Artistic Works No. 5846. Therefore, with the extension of the protection period to 70 years, producers continue to earn 50 more years of copyright income, while other people who have intellectual work in the movie work, such as directors, scriptwriters and composer of original music, in terms of movie works that were started or created before 12.06.1995. cannot obtain. This situation needs to be eliminated. In addition, the regulation on related rights in Article 80 of the Law on Intellectual and Artistic Works No. 5846 causes confusion regarding the concepts of related rights and neighboring rights, making it difficult to understand the provision of the law. Therefore, this provision needs to be clarified.

Keywords: Related Rights, Performer, Authorship, Cinematographic Work, Neighbouring Rights.

Giriş

Telif hakları kişinin fikrî emek karşılığında yarattığı eserlerin o kişiye ait olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Eser sahiplerinin eserlerinin izinsiz kullanımına karşı korunma ve aynı zamanda eserlerinin hedef kitle tarafından kullanılmasından sağlanan kazançtan pay alma hakları bulunmaktadır (Sarmaşık, 1995: 161). Fikrî hukukun temel amacı, eser sahiplerini koruyarak teşvik etmek, özendirmek ve böylece kültürel gelişime katkıda bulunmaktır (Akkayan Yıldırım, 2001: 1).

Hirsch, 1950 yılında kaleme aldığı makalesinde, fikir ve sanat eserlerinin modern teknolojiler sayesinde artık devlet sınırlarını tanımayan ve bütün dünyada aynı zamanda yayınlanabilen ve hazır bulunabilen mallar haline geldiğini (1950: 134) ifade ederek eserlerin sınır tanımadan dolaşıma girmesinin, eser sahiplerinin fikrî emek karşılığı olan haklarını korumalarını zorlaştırdığını vurgulamıştır. Günümüzde dijitalleşme ile birlikte fikrî emek karşılığında üretilen eserlerin çoğaltma imkânlarında âdeta bir devrim yaşanmasıyla söz konusu hakların korunması her zamankinden daha zor hale gelmiştir. Dijital ortama aktarılan ve çoğaltılan eserler hak sahiplerinin izni olmadan dijital ortamda hızlı bir şekilde yayılabilmektedir. Sinema eserlerinde fikrî emeği geçenlerin hakları, bu emeklerinin karşılığını alabilecek şekilde devlet tarafından uygun ortamın sağlanması suretiyle temin edilmelidir. Bu ortamın oluşmasında telif hakları hayatî rol oynamaktadır. Fikrî emeğin korunmasında, çağın ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte düzenlemeler yapmak, ulusal çabaların yanı sıra uluslararası sözleşmelere katılmak vasıtasıyla sınırötesi önlemler almak oldukça önemlidir.

Türk hukukunda telif haklarına yönelik ilk yasal düzenleme 8 Mayıs 1910 tarihinde “Hakkı Telif

Kanunu” ile yapılmıştır. 1951 yılında Türkiye ilk kez Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi’nin¹ 1948 tarihli Brüksel tadilat metnine katılmıştır. Ardından 1 Ocak 1952 tarihinde 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) yürürlüğe girmiş ve Hakkı Telif Kanunu yürürlükten kalkmıştır. Günümüzde Türkiye’de pozitif hukuk bakımından telif hakları FSEK’te düzenlenmiştir. FSEK’in tasarısı Ernst Eduard Hirsch² tarafından hazırlanmıştır. Hirsch’in hazırladığı tasarı, bazı değişikliklerle, ancak genel hatları ile ana yapısına sadık kalınarak kanunlaşmıştır (Erel, 2009: 34; Merdivan, 2014: 95). Kanun’un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren dünyada ve Türkiye’de pek çok değişim ve gelişme yaşanmıştır. Her yeni gelişme yeni hukuki düzenlemelerin yapılması gereğini doğurmuştur. Özellikle uluslararası anlaşmalara uyum sağlamak üzere, bu anlaşmalara paralel düzenlemelerin iç hukuka uyumlaştırılması amacıyla FSEK’te çeşitli değişiklikler yapılmıştır. İlk olarak 1 Kasım 1983 tarih ve 2936 sayılı Kanun’la FSEK’in bazı maddeleri değiştirilmiştir. Ardından Avrupa Topluluğu (AT) Gümrük Birliği çerçevesinde Türkiye’nin 1/95 sayılı AT-Türkiye Ortaklık Konseyi Kararı Ek No. 8’de yer alan sorumlulukları çerçevesinde, Ortaklık Konseyi Direktiflerine uyum sağlamak üzere 12 Haziran 1995 tarihinde yürürlüğe giren 4110 sayılı 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun’la FSEK’te bazı değişiklikler yapılmıştır. 4110 sayılı Kanunun kabulünün ardından Türkiye’nin “İcracı Sanatçılar, Fonogram Yapımcıları ve Yayın Kuruluşlarının Korunmasına Dair Roma Sözleşmesine” ve “Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesinde Değişiklik Yapan ve 1979’da Tadil Edilen Paris Metnine” katılımının onaylanmasına ilişkin kanunlar 12.7.1995 tarihli ve 22341 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 21 Şubat 2001 tarih ve 4630 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Bazı

1 9 Eylül 1886 tarihinde kabul edilen Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi, fikir ve sanat eserlerinin uluslararası arenada korunmasını için hazırlanan ilk uluslararası çok taraflı anlaşma niteliği taşımaktadır. Bern Sözleşmesi Türkiye dâhil 168 ülke tarafından imzalanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020).

2 Ernst Eduard Hirsch (1902 – 1985) hukukçu, bilim insanı. Türkiye’de uzun süre ders vermiş ve Türk hukuk sistemi için önemli ölçüde katkı sağlamıştır (Deniz, 2022).

Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun'la da FSEK'te kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamlı değişikliklerle birlikte FSEK'te günümüze kadar 16 kez değişiklik yapılmıştır.

FSEK'te yapılan değişikliklere rağmen Kanun'un hâlen fikrî haklar konusundaki ihtiyaçlara tam olarak cevap veremediği yönlerinin olduğunu söylemek mümkündür. Sinema eserleri bakımından, zaman zaman eser sahipleri ve bağlantılı hak sahipleri, fikrî emeklerinin karşılığı olan haklarını alamadıkları için birtakım mağduriyetler yaşamaktadırlar. Literatürde FSEK kapsamında eser sahipliği meselesini ele alan bilimsel makaleler (Atasoy, 2013; Ateş, 2020b, 2020a; Cebe & Suçin, 2014; Eldeniz, 2008), kitaplar (Ateş, 2012; Bayamlıoğlu, 2013) ve tezler (Akyüz, 2009; Çınar, 2002; Demirel, 2016; Samandı, 2019) mevcuttur. Fakat müstakil olarak sinemada eser sahipliği ve bağlantılı haklar konusunu ele alan kitap (Tosun, 2018) makale (Küçükkaya, 2013; Yılmaztekin, 2020) ve tez (Tosun, 2008) gibi bilimsel çalışmaların oldukça sınırlı olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çalışmanın amacı sinemada eser sahipliği ve bağlantılı hak sahipliği konusunda mevzuat bakımından ortaya çıkan sorun ve eksiklikleri pratikte ortaya çıkan sorunlarla beraber değerlendirmek ve çözüm önerileri sunmaktır. Çalışmada belgesel tarama yöntemi kullanılmıştır. *"Belgesel tarama, belli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar"* (Karasar, 2012: 183). Bu bağlamda 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun ve konuyla ilgili bazı yargı kararlarının ve örneklerin incelenmesi ile bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmada sırasıyla sinema eseri kavramı, sinema eseri sahipliği, sinema eserlerinde bağlantılı haklar (icracı sanatçı ve yapımcı hakları) ve koruma süreleri başlıkları yer almaktadır. Sonuç bölümünde ise sayılan başlıklar üzerinden yapılan değerlendirmeler ve çözüm önerileri yer almaktadır. İşbu çalışma ile ilgili literatüre katkıda bulunulması umulmaktadır. Konunun hukukçular dışında, iletişim alanında çalışan akademisyenler ve konunun muhatabı hak sahipleri tarafından

daha iyi anlaşılabilmesi için çalışma boyunca somut örneklerle sıklıkla yer verilmiştir. Bununla beraber ilgili mevzuat değerlendirilmiş, sinemada eser sahipliği ve bağlantılı haklar konusunda ortaya çıkan sorunlar ve eksiklikler tespit edilerek çözüm önerileri sunulmuştur.

Sinema Eseri

Uluslararası alanda, sinema eserlerinin diğer eser kategorilerinin yanında müstakil bir eser kabul edilerek korunması ancak yakın tarihlerde olmuştur. 1886 tarihli Bern Sözleşmesinde sinema eserinden söz edilmemiştir. Sözleşme'nin 1908 tarihinde revize edilen halinde sinema eseri ilk kez sınırlı olarak koruma altına alınmıştır. Bern Sözleşmesi'nin 1948 tarihli Brüksel revizyonunda ise, söz konusu sınırlamalar kaldırılmış ve sinema eserleri bağımsız eser niteliği kazanmıştır (Erel, 2009: 72-73).

Türk hukukunda, sinema eseri ilk kez 1 Ocak 1952 tarihinde yürürlüğe giren FSEK ile koruma altına alınmıştır. FSEK'in 5. maddesinde sinema eserinin tanımı şöyledir:

Sinema eserleri, her nevi bedii, ilmi, öğretici veya teknik mahiyette olan veya günlük olayları tespit eden filmler veya sinema filmleri gibi, tespit edildiği materyale bakılmaksızın, elektronik veya mekanik veya benzeri araçlarla gösterilebilen, sesli veya sessiz, birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisidir.

Sinema eserleri, bütün eserlerde olduğu gibi öncelikle sahibinin, bir başka deyişle onu yaratanların hususiyetini taşımaktadır. Sinema eseri; filmde rol alan bir sanatçı kadrosu ve geniş bir teknik ekibin, senaristin, filmin müziğini besteleyen müzisyenin ortak fikrî emekleri ile yaratılmış eserlerdir. Bu bakımdan eser sahibinin hususiyeti, sinema eserinde bütün bu şahısların özellik taşıyan fikrî emekleri şeklinde algılanmalıdır. Sinema ürününün eser sayılabilmesi için sahip olması gereken ikinci özellik ise, sinema sanatına özgü tekniğin kullanılışı, çekim planları, kameraman ve rejisörün teknik yaklaşımı, ışıklandırma, renk, kompozisyon gibi sinema sanatının tekniğine ilişkindir (Arslanlı, 1954: 28'den akt. Erel, 2009: 73-74).

FSEK'teki tanıma göre sinema ürünlerinin eser sayılabilmesi için tespit edilmesi yani sabitlenmesi gereklidir. Sinema eserinin tespit edildiği aracın mahiyetinin bir önemi yoktur. Sinema eseri, film şeridi, mekanik, elektronik, dijital ya da ileride icad edilen başka herhangi bir araca kaydedilmiş olabilir (Suluk, 2004: 60; Erel, 2009: 74-75)

FSEK'teki tanımdan hareketle, sinema eserlerinde belirleyici unsurun "hareketli görüntüler dizisi" olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim günümüzde sinema eserlerinde aranan nitelik, diyalog, müzik ve fotoğrafın bir kompozisyon oluşturarak, birbirini izleyen film karelerinden oluşan suni olarak canlandırılmış bir görüntü olmasıdır (Erel, 2009: 73). Tek kare resimlerde ya da fotoğraflarda bir canlılık ve hareket özelliği yoktur (Suluk, 2004: 59). Yani sinema eserinin belirleyici unsuru olan "hareketli görüntüler dizisi" olması sinemanın resim ya da fotoğraf gibi statik değil, dinamik bir yapıda olması ile ilgilidir.

Özetle, FSEK'teki tanıma göre sinema ürünlerinin eser olarak sayılabilmesi için; 1) Sahibinin hususiyetini taşıması 2) Sinema sanatına özgü teknik kurullarla yaratılması 3) Bir araçla tespit edilmesi 4) Hareketli görüntüler dizisi olması gerekir.

Sinemada Eser Sahipliği

Sinemada eser sahipliği konusunda, ülkelerin kanunlarında Roma veya Anglo-Saxon hukuk geleneğinden yola çıkmalarına göre iki türlü yaklaşım vardır. Anglo-Saxon geleneğinde sinema eserinin yapımcısı (*productor*) filmin telif haklarına sahiptir. Roma hukuk geleneğinde ise sinema eserlerinin telif hakkı eserin meydana getirilmesinde katkısı olan birçok kişiye verilir (Unesco, 1987: 56). Buna birden fazla kişinin birlikte eser sahipliği denir.

FSEK'in yürürlüğe girdiği tarihte yalnızca "yapımcı" eser sahibi statüsüne sahipti. 1952'den 1995'e kadar geçen 43 yıllık zaman diliminde yönetmen, senarist, diyalog yazarı, özgün müzik bestecisi, oyuncular ve bunun gibi bir çok kişinin emeği ve katkılarıyla ortaya çıkarılan sinema eserlerinde

eser sahipliği statüsü ve hakları kanun gereği sadece yapımcıya verilmişti (Ateş, 2019). FSEK'in sinema eser sahipliğinin düzenlendiği 8. madde hükmü 12 Haziran 1995 günü yürürlüğe giren 4110 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun ile *sinemada eser sahibi kişiler; yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı ve diyalog yazarı* olarak düzenlenmiş ve bu kişiler eserin birlikte sahibi sayılmışlardır. Sinema eserleri, birden çok kişi tarafından gerçekleştirilmiş olması bakımından kuşkusuz öncelikle bir 'ortak eser'dir (Piroğlu, 2005: 59). Bu değişiklik ile yapımcının eser sahipliği ortadan kaldırılmış, yapımcı bağlantılı hak sahibi statüsüne geçirilmiştir. Ardından 21 Şubat 2001 tarih ve 4630 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun'un 5. maddesi ile yapılan değişiklik sonucu FSEK'in 8. maddesi ile sinema eserlerinde, yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı ve diyalog yazarının yanı sıra canlandırma tekniğiyle yapılmış sinema eserlerinde animatör de eserin birlikte sahipleri olarak düzenlenmiştir.

FSEK'e göre, sinema eserleri üzerinde eser sahipliği hakkının kazanılması için, diğer bütün eserlerde olduğu gibi, eserin meydana getirilmesi yeterli kabul edilir. Yani eser sahibinin eseri üzerindeki hakkı, eserin vücuda getirilmesiyle kendiliğinden (*ipso iure*) oluşur (Suluk, 2004: 70). Bir başka deyişle, eser sahibi yaratmanın gerçekleşmesiyle beraber emeğinin karşılığı olarak eser üzerindeki her türlü fikrî hakkı aslen ve kendiliğinden kazanmış olur. Doktrinde buna "yaratma gerçeği ilkesi" denir (Güvenç & Karaca, 2017: 120). Bu kural FSEK'in 8. maddesinin 1. fıkrasındaki "*Bir eserin sahibi, onu meydana getirendir.*" şeklindeki düzenleme ile açıkça ifade edilmiştir.

Sinema eseri başlı başına bir eser olarak korunurken; sinema eserinde kullanılan müziği besteleyen bestekarın musiki eseri, filmin senaryosunu kaleme alan senaristin bir ilim ve edebiyat eseri sayılabilecek senaryosu da başlı başına bir eser sayılır. Dolayısıyla bu eserler ayrı ayrı telif haklarına konu teşkil edebilir. Senaryo ve beste, özellikle sinema eseri için hazırlanmışsa,

senaryo yazarı ve özgün müzik bestecisi o sinema eseri üzerinde FSEK m. 8/III uyarınca birlikte eser sahibi sayılırlar (Erel, 2009: 96). Tosun, (2018: 312) senaryo ve özgün müziğin özel olarak sinema eseri için meydana getirilmesi durumunda, bağımsız olarak korunmaması gerektiğini, sinema eserinin ayrılmaz parçası olarak bir bütün halinde korunacağını öne sürmektedir. Nitekim, sinema eserinde daha önceden meydana getirilmiş bir senaryo ve beste kullanılıyorsa bu durumda söz konusu senaryo ve beste özel olarak o sinema eseri için yaratılmadığından, bunların sinema eseri kapsamında kullanılmaları FSEK m. 6/3 hükmü gereği işleme olarak kabul edilir. Dolayısıyla senaryo yazarı ve özgün müzik bestecisinin eserleri üzerindeki hakları saklıdır. Yani yapımcı, söz konusu eserleri işleme konusundaki mali hakları devir alır. Bu durumda sinema eseri bir işleme eser sayılır (Erel, 2009: 96). Örneğin “Gora” adlı sinema filminde Özkan Uğur tarafından bestelenen “Olduramadım” adlı şarkı özel olarak söz konusu film için bestelenmediği, daha önceden var olan bir şarkı olduğu için, bu sinema eseri bir işleme sayılır. Benzer şekilde Perihan Mağden tarafından yazılan “İki Genç Kızın Romanı” isimli kitabın, sinemaya uyarlanmasıyla ortaya çıkan “İki Genç Kız” isimli sinema eseri de daha önceden var olan bir ilim ve edebiyat eserinden yola çıkılarak meydana getirildiği için işleme eser sayılır. Bununla beraber örneğin, “Cep Herkülü Naim Süleymanoğlu” filminde Rap müzik sanatçısı Eypio tarafından filme özel olarak bestelenen “Naim” isimli şarkı dolayısıyla Eypio özgün müzik bestecisi olarak eserin birlikte sahipleri arasında yer almaktadır.

Yukarıda bahsedildiği gibi, 4110 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklik öncesi FSEK’in mülga 5. maddesinde yer alan “*bir sinema eserinin sahibi onun imal ettirendir*” şeklindeki düzenleme ile yalnızca yapımcı eser sahibi kabul edilmişti. 4110 ve 4630 sayılı Kanunlar ile yapılan değişikliklerde pozitif hukuk bakımından bugün sinema eserlerinde *yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı, diyalog yazarı*, eserin birlikte sahibi kabul edilse de, 21.2.2001 tarih ve 4630 sayılı Kanun’un 35. maddesi ile değiştirilen FSEK’in ek 2. maddesinin son fıkrasında “*Bu Kanunun sinema eseri sahipliği*

ile ilgili hükümleri, 4110 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 12.06.1995 tarihinden sonra yapımına başlanan sinema eserlerine uygulanır” şeklinde bir düzenleme yer aldığı için, söz konusu tarihten önceki sinema eserleri bakımından ikili bir durum söz konusudur.

12.06.1995 tarihinden önce çekilmiş binlerce sinema eseri vardır ve bu eserler her gün televizyonlarda ve isteğe bağlı yayın hizmeti sunan platformlarda yayınlanmaktadır. Yapımcılar ve bu filmleri yayınlayan medya hizmet sağlayıcılar, bu filmlerden yüklü miktarlarda gelir elde etmekteyken, sinema eserlerinin diğer hak sahipleri olan yönetmen, özgün müzik bestecisi ve senaryo yazarı telif haklarından mahrumdurlar (Küçükçaya, 2013: 1936). Yukarıda ifade edildiği gibi sinema eserinin eser niteliği kazanması için sahibinin hususiyetini taşıması gerekir. Bu özelliğin oluşmasında şüphesiz yönetmenin büyük rolü vardır. Çünkü sinema filmleri yönetmenin yönlendirmesi ve yaratıcı katkısı ile hususiyet kazanır. Aynı şekilde bir sinema eserinin özgün nitelikli olmasında ve hususiyet taşımasında senaristin de büyük katkıları vardır. Senarist filmdeki karakterler, olay örgüsü ve hikâye akışını tasarlayarak sinema filmine kendi fikrî emeğini yansıtır. Keza özgün müzik bestecisi de o sinema eserine özgü yaptığı müzik bestesi ile sinema filmine hususiyet kazandırır. Yapımcı ise, sinema filminin çekilmesinde maddi kaynakların temin edilmesini sağlar ve oluşacak zararlardan sorumludur. Bu nedenle FSEK’te, yapımcının hakları, bağlantılı hak sahibi olarak korunmaktadır. 12 Haziran 1995 tarihinden önce yapımına başlanan veya meydana getirilen sinema eserlerinde eser sahipliği yapımcıya ait olduğu için, zaman zaman bu tarihten önce yapımına başlanan filmlerdeki yapımcı dışındaki diğer hak sahiplerinin mağduriyetleri neticesinde yargıya intikal eden durumlar meydana gelmektedir.

Örneğin, 1 Ocak 1995-31 Mayıs 2004 tarihleri arasında Safa Önal’ın senaryo yazarlığını yaptığı 347 filmin izin alınmadan Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) ekranlarında bin 891 defa yayınlandığı gerekçesiyle, Önal tarafından FSEK kapsamında eser sahipliğinin tespiti, mali ve

manevi haklara tecavüzün önlenmesi ve tazminat olarak 50 bin TL telif hakkı ücretinin yasal faiziyle birlikte ödenmesi talebiyle, İstanbul 4. Fikrî ve Sınai Haklar Mahkemesi'nde 7 Temmuz 2004 tarihinde bir dava açılmıştır. Mahkeme Önal'ın hak iddiası ve talebinde bulunduğu 347 film içerisinde "Firuze", "Fosforlu Cevriye" ve "Yalnız Güneş Şahitti" isimli filmler hariç diğerlerinin 12.06.1995 tarihinden önce yapımına başlandığı gerekçesiyle davayı reddetmiştir. İlk derece mahkemesi kararı temyiz edilmiş, 9 Ocak 2014 tarihinde Yargıtay 11. Hukuk Dairesi temyiz talebini reddederek mahkemenin verdiği kararını onamıştır. Söz konusu kararın ardından Önal, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuş, Anayasa Mahkemesi Önal'ın mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasını yerinde görmemiştir (akt. Telif Hakları Derneği, 2019).

Bu örnekte görüldüğü üzere 12.06.1995 tarihinden önce meydana getirilen veya yapımına başlanan sinema eserleri ile ilgili olarak, FSEK'in ek 2. maddesinin 4. fıkrası hükmü nedeniyle birtakım mağduriyetlerin yaşandığı açıktır. Bu hususla ilgili olarak İstanbul 4. Fikrî ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi tarafından Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmuş ve FSEK'in, 4630 sayılı Kanun'un 35. maddesi ile değiştirilen ek 2. maddesinin son fıkrası olan "*Bu Kanunun sinema eseri sahipliği ile ilgili hükümleri, 4110 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 12.6.1995 tarihinden sonra yapımına başlanan sinema eserlerine uygulanır.*" hükmünün Anayasa'nın 10. 35. ve 64. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptali istenmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin 29 Aralık 2011 tarihli ve E.: 2010/73, K.: 2011/176 sayılı Kararı ile bu fıkra "diyalog yazarı ve animatörler" yönünden iptal edilmiştir. Fakat diğer hak sahipleri olan *yönetmen, özgün müzik bestecisi ve senaryo yazarlarının* mağduriyetine son verilmesi bakımından FSEK ek 2. maddenin 4. fıkrasının iptal edilmesi gerekmektedir.

Eser Sahibinin Hakları

FSEK'te eser sahibinin eseri üzerindeki hakları manevî haklar ve malî haklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Manevî haklar; 'umuma arz salâhiyeti' (m.14), 'adın belirtilmesi salâhiyeti' (m.15), 'eserde

değişiklik yapılmasını menetmek' (m.16), 'eser sahibinin zilyed ve malîke karşı hakları' (m.17) olmak üzere dörde ayrılmaktadır. Malî haklar ise; 'işleme hakkı' (m.21), 'çoğaltma hakkı' (m.22), 'yayma hakkı' (m.23), 'temsil hakkı' (m.24), 'işaret, ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim hakkı' (m.25) şeklinde beşe ayrılmaktadır. Eser sahibinin hakları sınırlı sayma (numerus clausus) yöntemiyle belirlenmiş, dolayısıyla eser sahibinin söz konusu bu hakları dışında başkaca bir hak talep etmesi mümkün değildir (Erel, 2009: 135; Merdivan, 2019: 19; Suluk, 2004: 79).

Eser sahipleri, mali haklarının bir kısmını veyahut tamamını devredilebilirler (m.48/l). FSEK'in eser sahibine tanıdığı mali haklar miras yoluyla intikal eder (m.63). Eser sahiplerinin mali hakları süresiz değil, zamanla mukayyettir (m.26/l). Mali haklara yönelik tecavüz gerçekleştiğinde, eser sahibi ref (m.66, 68), men (m.69) ve tazminat (m.70) talebiyle dava açabilir. Mali haklar devredilebilirken, manevi haklar devredilemez ve mirasa konu olamaz. Ancak manevi hakların eserin korunması bakımından mirasçılar tarafından kullanılması mümkündür. Manevî haklara yönelik bir tecavüz meydana geldiğinde eser sahibi ref (m.66, 67), men (m.69) ve tazminat (m.70) talebiyle dava açabilir. FSEK'in 19. maddesinde sayılan kişiler (vasiyeti tenfiz memuru; bu tayin edilmemiş sırasıyla sağ kalan eşi ile çocukları ve mensup mirasçıları, ana – babası, kardeşleri) de manevi haklara yönelik bir tecavüz meydana geldiğinde bahsi geçen hukuk davalarını açabilirler (Merdivan, 2019: 20). Esasen bu kişilerde manevi hakları kullanma yetkisi söz konusu olmamakla beraber, ihlal sebebiyle manevi tazminat davası açma hakları bulunmaktadır (Piroğlu, 2014: 154). Mirasçılarının bu haklardan feragat etmesi de mümkün değildir (Suluk, 2004: 79). "*Yani eser sahibinin mali haklarından bağımsız olarak, eser sahibi ve mirasçıları (veya ailesi) eser sahibinin eseri ile ilgili olarak şeref ve şöhretine leke düşürecek tahrif, kısaltma, tadilat veya diğer aşağılayıcı davranışlara karşı gelme hakkını muhafaza ederler.*" (Unesco, 1987: 63). Kanun koyucu tarafından, eser sahibinin manevi haklarına tecavüz teşkil eden bozma, değişiklik gibi eylemler eser sahibinin ölümünden sonra da engellenmek

istenmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus eser sahibinin manevi hakları kullanma biçimi ile eser sahibinin mirasçuları tarafından manevi hakları kullanma biçiminin farklı olacağıdır. FSEK'in 16. maddesi gereği eser sahibinin izni olmadıkça eserde değişiklik yapılamaz. Eser sahibi isterse eserinde değişiklik yapabilir. Fakat FSEK 19/1'de sayılan mirasçıların eserde değişiklik yapma hakkı yoktur. Eser sahibinin ölümünden sonra, eserde bir değişiklik yapılmış ise bu durumda eser sahibinin mirasçıları gerekli hukuk davalarını açabilirler.

Sinema Eserleri Bakımından Eser Sahibinin Hakları ile Bağlantılı Haklar

4630 sayılı Kanun'la FSEK'te yapılan değişiklik ile komşu haklar (neighbouring rights) kavramının yanı sıra, film yapımcısının haklarını ifade eden bağlantılı haklar kavramı kullanılmıştır. Eser sahibinin hakları ile bağlantılı haklar FSEK'in 80 ve 82. maddeleri arasında düzenlemiştir. Ayrıca, Eser Sahibinin Haklarına Komşu Haklar Yönetmeliği düzenlenerek 11 Kasım 1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir. FSEK'in 80. madde hükmünde "eser sahibinin hakları ile bağlantılı haklar"; 81. madde hükmünde "haklara tecavüzün önlenmesi"; ve 82. madde hükmünde "eser sahibinin hakları ile bağlantılı hakların kapsamı ve süresi" düzenlenmiştir.

FSEK m.1b'nin j bendinde bağlantılı haklar (related rights): "*Eser sahibinin manevi ve mali haklarına zarar vermemek kaydıyla komşu hak sahipleri ile filmlerin ilk tespitini gerçekleştiren film yapımcılarının sahip oldukları haklar*"; aynı maddenin k bendinde komşu haklar: "*Eser sahibinin manevi ve mali haklarına zarar vermemek kaydıyla ve eser sahibinin izniyle bir eseri özgün bir biçimde yorumlayan, tanıtan, anlatan, söyleyen, çalan ve çeşitli biçimlerde icra eden sanatçıların, bir icra ürünü olan veya sair sesleri ilk defa tespit eden fonogram yapımcıları ile radyo-televizyon kuruluşlarının sahip oldukları haklar*" şeklinde tanımlanmıştır. FSEK m.1b'nin j ve k bentlerinden anlaşılacağı üzere, komşu hak sahipleri aynı zamanda bağlantılı hak sahibi olarak düzenlenmiştir. Bir başka deyişle, "eser sahibinin hakları ile bağlantılı haklar" başlığını

taşıyan FSEK m.80'de sayılan bütün hak sahipleri bağlantılı hak sahibi olarak tanımlanabilirler; film yapımcıları dışındaki diğer hak sahipleri hem bağlantılı hak sahibi hem de komşu hak sahibi olarak adlandırılabilir. Tosun (2008: 21) bağlantılı haklar ve komşu haklar şeklinde bir ikiliğin mevcut olmasının kanun yapma tekniği bakımından doğru olmadığını ve karışıklık yarattığını ifade etmektedir. Tosun'un görüşüne paralel olarak Küçükçaya (2013: 1954) da bütün bağlantılı hakların FSEK m. 80'de tek madde ile açıklanmaya çalışılmasının karmaşıklığa yok açtığını ileri sürmüştür. Kanaatimizce de FSEK m. 80 hükmü yapımcılar ve diğer komşu hak sahipleri bakımından bir ikilik özelliği taşımaktadır. Dolayısıyla söz konusu hükmün anlaşılması güçleşmektedir. Bu madde hükmünün daha anlaşılır biçimde düzenlenmesi gerekmektedir.

İcracı Sanatçı Hakları ve Ortaya Çıkan Sorunlar

İcracı sanatçı (performers) bir başkası tarafından meydana getirilen bir eseri icra ve temsil etmek suretiyle, o esere anlam ve ruh kazandıran kişidir (Erel, 2009: 208). Nitekim FSEK m. 80/1 hükmünde, "*Eser sahibinin manevi ve mali haklarına zarar vermemek kaydıyla ve eser sahibinin izniyle bir eseri özgün bir biçimde yorumlayan, tanıtan, anlatan, söyleyen, çalan ve çeşitli biçimlerde icra eden sanatçı*" ifadesi icracı sanatçılara atıfta bulunmaktadır. Eser Sahibinin Haklarına Komşu Haklar Yönetmeliği'nin 4. maddesinin b bendinde icracı sanatçılar; "*sanat eserleri ile folklor eserlerini özgün biçimde yorumlayan, tanıtan, anlatan, söyleyen, çalan ve çeşitli biçimlerde icra eden oyuncular, ses sanatçıları, müzisyenler, dansçılar vb. diğer kişiler*" şeklinde tanımlanmıştır.

Bir eserin izinsiz bir şekilde icra edilmesi, eser sahibinin hakkına tecavüz anlamına gelir. Örneğin bir bestekarın bestesini izinsiz olarak çalınmasında, bir başkasına ait şarkının izinsiz olarak seslendirilmesinde durum böyledir. Eser sahibi kendisinin meydana getirdiği bir eseri icra ediyorsa, o zaman zaten eser sahibi sıfatı ile korunduğu için ayrıca bir de icracı sanatçı olarak bir korumaya ihtiyacı bulunmamaktadır. Örneğin sözleri ve bestesi Serdar Ortaç'a ait

olan “Bilsem ki” şarkısının yine Serdar Ortaç tarafından seslendirilmesi durumunda, Ortaç eser sahibi olduğu için icracı sanatçı olarak ayrıca bir korumaya ihtiyacı yoktur. Bununla beraber Sezen Aksu tarafından bestelenen “Ahdım Olsun” şarkısının Aksu’nun izni ile Ebru Gündeş tarafından seslendirilmesiyle, Gündeş icracı sanatçı olarak komşu haklara sahip olur. Benzer şekilde Johann Sebastian Bach tarafından bestelenen “Golberg Varyasyonları” adlı besteyi çalan Fazıl Say, “Çöpçüler Kralı” isimli sinema filminde oynayan Kemal Sunal, Teoman Alpay tarafından bestelenen “Gökyüzünde Yalnız Gezen Yıldızlar” adlı şarkıyı seslendiren Zara, icracı sanatçı olarak nitelendirilerek icracı olarak haklardan yararlanacaklardır.

Hukuki koruma şartının oluşması için icra edilen bir “eser” niteliği taşıması gerekir. Bu sebeple eser kategorilerinden herhangi birine girmeyen, eser niteliği taşımayan ürünlerin icraya konulması halinde bu icralar korumaya tabi değildir. Örneğin bir spor müsabakasında, oynayan sporcuların icrası, FSEK bağlamında icra olarak nitelendirilmez (Güneş, 2012: 173; Suluk, 2004: 109).

Türk Hukukunda icracı sanatçı hakları ilk defa 1995 yılında 4110 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile düzenlenmiştir. İcracı sanatçı haklarının düzenlendiği FSEK’in bağlantılı haklara yönelik 80. maddesi 1995, 2001, 2004 ve 2008’de yapılan değişikliklerle bugünkü haline gelmiştir. İcracı sanatçılar, eser sahibinin haklarıyla bağlantılı komşu haklara sahiptir. 4630 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrası FSEK m. 80/1-A hükmüne göre komşu hak sahibi olan icracı sanatçıların mali haklarını tespit, çoğaltma, yayma, temsil ve umuma iletim hakkı; manevi haklarını ise, icracı sanatçı olarak tanınma ve icrasının itibarını zedeleyecek şekilde kullanılmasını yasaklama hakkı şeklinde özetlemek mümkündür.

İcracı sanatçılar malî haklarını şahsen kullanacakları gibi uygun bir bedel karşılığında sözleşme ile yapımcıya devredebilirler (m. 80/1A-5). İcracı

sanatçılar ya da mirasçıları ile bu sanatçıların haklarını devrettikleri yapımcılar arasında zaman zaman dava konusu olan çekişmeli durumlar meydana gelmektedir. Başrol oyuncu Kemal Sunal filmleri bu durumun en somut örneklerindedir. Kemal Sunal, şahsına münhasır oyunculuğu ile onlarca sinema eserinde icracı sanatçı olarak yer almıştır. Bilindiği üzere Kemal Sunal filmleri televizyonda yayımlandıklarında hâlen izlenen popüler filmlerdir. Söz konusu filmler çeşitli televizyon kanallarında defalarca yayınlanmasına rağmen oyuncunun kendisine ve ölümünden sonra varislerine telif hakkı ödenmediği gerekçesiyle, varisleri tarafından film yapımcılarına telif hakkı davaları açılmıştır. Örneğin, Kemal Sunal’ın varisleri 1985 yapımı “Yoksul” ve 1988 yapımı “Düştürü Dünya” filmlerinin televizyon kanallarında yayınlanmasına rağmen mirasçıları olarak telif hakkı alamadıkları gerekçesiyle filmin yapımcısına tecavüzün tespiti davası açmıştır. Davacı vekili, Kemal Sunal’ın icracı sanatçı olarak rol aldığı filmlerin televizyon yayınlarında yayınlanmasından doğan telif haklarını talep etmiştir. 25 Mayıs 2010 tarihinde İstanbul 1. Fikrî ve Sınai Haklar Mahkemesi tarafından verilen kararda, sözleşmeye aykırı biçimde söz konusu filmlerin televizyon kanallarında ve diğer mecralarda izinsiz olarak yayımlandığına hükmetmiştir. Ayrıca mahkeme bu filmlerin yapım yılları olan 1985 ve 1988 yıllarından sonra yürürlüğe giren FSEK’in 80. maddesinde düzenlenen hükümler ile filmde icracı sanatçı olarak rol alan kimselere eser sahibinin hakları ile bağlantılı haklar tanındığı, sinema eserlerinin hak sahipliği dışındaki düzenlemelerinin zaman sınırlaması olmadan Türkiye’de üretilen tüm eser ve icralara uygulanacağı öne sürülerek, Sunal’ın varislerine 2 bin Türk Lirası maddi, 10 bin Türk Lirası da manevi tazminatın ödenmesine karar vermiştir³. Yargıtay 11. Hukuk Dairesi söz konusu kararı değerlendirerek “*dava dosyası içindeki bilgi, belge ve mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin değerlendirilmesinde usul ve yasaya aykırı bir yön bulunmadığı*”³ni belirtmiş ve İstanbul 1. Fikrî ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi’nin

3 Ayrıntılı bilgi için bkz. İstanbul 1. Fikri ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi, T. 25.05.2010, E. 2006/ 521, K. 2010/100 (Yayılanmamış mahkeme kararı akt. Küçükkaya, 2013: 1948).

kararını onamıştır. Yargıtay, mahkemenin verdiği 10 bin Türk lirası manevi tazminat ödenmesine yönelik kararlar ilgili olarak manevi hakların ihlal edildiği kanıtlanmadığından dolayı hükmün bozulması yönünde karar vermiştir.⁴

Yine, Kemal Sunal'ın 1999 yapımı "Propaganda" adlı film için hasılat dışı gelirlerden yüzde 10 pay alacağına dair bir sözleşme yapılmış olmasına rağmen, mirasçılara televizyon, CD, DVD ve kitap satışlarından elde edilen gelirlerden herhangi bir pay ödenmediği gerekçesiyle Sunal'ın mirasçıları filmin yapımcısına dava açmıştır. Açılan dava sonucu mahkemenin verdiği karara göre filmin televizyon ekranlarındaki gösteriminden kaynaklanan 295 bin 808 lira; ayrıca DVD, CD ve kitap satışlarının gelirinden kaynaklanan 11 bin 694 lira olmak üzere toplamda 307 bin 502 liranın, yapımcı tarafından Sunal'ın mirasçılara ödemesi yönünde karar verilmiştir (Eğrikar, 2021).

Bu örneklerden anlaşılacağı üzere icracı sanatçı hakları ile ilgili düzenlemelerde herhangi bir zaman sınırlaması getirilmediğinden, icracı sanatçılar icralarından kaynaklanan haklarını talep etme hakkına sahiptirler.

Film Yapımcılarının Hakları ve Ortaya Çıkan Sorunlar

Suluk (2004: 112) sinema filmleri bakımından yapımcıyı "filmin meydana getirilmesi için gerekli organizasyonu sağlayan, mali ve akdi sorumluluğu üstelenen kişi" şeklinde tanımlamıştır. FSEK'E göre komşu hak sahibi olmakla kimlerin yapımcı sayılacağına dair bir tanımlama yapılmamıştır. Bununla beraber FSEK m. 80 ve 84'den yola çıkarak, "eser sahibinden ve icracı sanatçıdan mali hakları kullanma yetkisini devraldıktan sonra, bir icra ürünü olan veya sair sesleri ilk defa tespit eden fonogram⁵ yapımcıları ile, Bir işareti, resim veya sesi, bunları nakle yarayan bir alet üzerine tespit eden veya ticari maksatlarla haklı

olarak çoğaltan yahut yayan" kimselerin yapımcı olarak kabul edildiğini söylemek mümkündür (Erel, 2009: 217). Yapımcılar 1995 yılına kadar eser sahibi olarak nitelendirilirken, 4110 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik sonucu yapımcılar sinema eseri sahipleri dışında bırakılmış, bağlantılı hak sahibi olarak korunmuşlardır. Bununla birlikte eser sahiplerinden malî hakları devralabilecekleri şekilde bir düzenleme yapılmıştır. Nitekim uygulamada, her sinema filminde yapımcı, eserin birlikte sahiplerinden mali hakları devralmaktadır (Piroğlu, 2005: 59). Çoğu zaman büyük maliyetler içeren sinema eserinin yapımına, eser üzerindeki tüm mali hakları devralmadan kimsenin teşebbüs etmeyeceği açıktır (Erel, 2009: 96).

FSEK m. 80/2 hükmüne göre *filmlerin ilk tespitini gerçekleştiren film yapımcısı; eser sahibinden ve icracı sanatçıdan mali hakları kullanma yetkisini devraldıktan sonra sinema eserinin doğrudan veya dolaylı olarak çoğaltılması, dağıtılması, satılması, kiralanması ve kamuya ödünç verilmesine, işareti, ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletimi ve yeniden iletimine, telli veya telsiz araçlarla satışına veya diğer biçimlerde umuma dağıtılması veya sunulmasına ve gerçek kişilerin seçtikleri yer ve zamanda tespitlerine ulaşılmasını sağlamak suretiyle umuma iletimine izin vermek veya yasaklamak haklarına sahiptir.*

FSEK ile yapımcıya tanınan haklar sayesinde, eser sahiplerinin mali haklarını bir sözleşme ile yapımcıya devretmesi durumunda yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı ve diyalog yazarı ve varsa animatörün eser sahipliği pratikte yalnızca manevi haklarla sınırlı kalacak özel bir kategori olmaktadır (Erel, 2009: 96). Erel, kanundaki bu düzenlemeyi şu sözlerle eleştirmiştir (2009: 97):

Şayet kanun koyucunun amacı sinema eserine emeği geçen yönetmen, bestekâr ve senaristi korumak idiyse, bu şahısları eser sahibi saymak yerine manevi haklarını güvenceye alacak düzenlemeler getirmesi ve ayrıca onlara eser üzerinde bir tür "pay ve takip hakkı" tanıması daha uygun olurdu. Nitekim

4 Ayrıntılı bilgi için bkz. Yargıtay. 11. Hukuk Dairesi E. 2010/16404, K. 2012/9213, T. 21.05.2012. (Yayınlanmamış mahkeme kararı akt. Küçükkaya, 2013: 1948).

5 "Fonogram: Sinema eseri gibi görsel-işitsel eserler içindeki ses tespitleri hariç olmak üzere, bir icrada yer alan seslerin veya diğer seslerin veya ses temsillerinin tespit edildiği ses taşıyıcısı fiziki ortamı ifade eder." (FSEK, m. 1/B-f).

yapımcıyı eser sahipleri dışında bırakan kanun koyucu, uygulamadaki durumu göz ardı edemeyerek, sinema eseri üzerinde tanıdığı bir tür kanuni lisansla en önemli mali hakları kendisine bırakmıştır.

Erel'in işaret ettiği "pay ve takip hakkı", eser sahibine eserinin değerinin sonradan meydana gelen artışlardan pay talep etme hakkı tanıyan bir haktr (Erel, 2009: 187; Şahin, 2010: 527). Dolayısıyla, kanun koyucunun yönetmen, özgün müzik bestecisi, diyalog yazarı ve senaryo yazarı gibi eserde fikrî emeği olan kişileri eser sahibi sayması, pratikte bu kişilerin mali haklarını bir sözleşme ile yapımcıya devretmelerinden dolayı hak kaybı yaşamalarına neden olabilmektedir. Dolayısıyla kanaatimizce de, söz konusu fikrî emek sahiplerinin malî hakları orantısız biçimde yapımcı lehine olabilecek bir sözleşme yerine, FSEK ile korunacak bir "pay ve takip hakkı" düzenlemesi ile teminat altına alınabilir.

Hakların Koruma Süreleri ve Ortaya Çıkan Sorunlar

4110 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikten önce, koruma süresi eser sahibinin yaşamı boyunca ve ölümünden itibaren 20 yıl olarak düzenlenmişti. Fakat 20 yıllık koruma süresi, Türkiye'ye sinema eseri ihracatında bulunan ülkeler tarafından eleştirilmekteydi. Çünkü bu ülkeler, sinema eserlerinin 20 yıl gibi kısa bir süreden sonra hiçbir telif ücreti ödemediği ülkemizde gösterime devam edebiliyor olmasından zarar görmekteydi (Hirsch, 1950: 331). Ayrıca Türkiye'nin taraf olduğu Bern Sözleşmesi'nde koruma süresi 50 yıl olarak öngörülmüştür. Dolayısıyla koruma sürelerine yönelik gerek ülkemize sinema eseri ihraç eden ülkelerin eleştirileri, gerekse 20 yıllık sürenin Bern Sözleşmesi'nde öngörülen süreden çok daha kısa bir süre olması nedeniyle, 4110 sayılı Kanun'la yapılan değişiklik ile koruma süresinin eser sahibinin yaşadığı müddetçe ve ölümünden sonra 70 yıl devam edeceği şeklinde bir düzenleme yapılmıştır (m.27). 12 Haziran 1995 tarihine kadar bir sinema eserinin yapımcısı sinema eseri üzerinden ancak 20 yıl süre ile telif hakkı geliri elde edebilir iken, 4630 sayılı Kanun'un 16. maddesi ile yapılan değişiklik ile yapımcının filmin aleniyet tarihinden itibaren 70 yıl süre ile gelir elde edebileceği öngörülmüştür (m. 82/6). İcracı sanatçıların hakları

ise, icranın tespitinin yapıldığı tarihten başlayarak, yetmiş yıl devam eder. İcra tespit edilmemiş ise bu süre, icranın ilk aleniyet kazanmasıyla başlar (m. 82/5).

Koruma süresi eser sahibinin birden fazla olması durumunda, hayatta kalan son eser sahibinin ölümünden itibaren yetmiş yıl geçmekle son bulur (m.27/2). Dolayısıyla sinema eserlerinde eser sahipliği birlikte eser sahipliği şeklinde düzenlendiği için, sinema eseri sahiplerinden (yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı, diyalog yazarı ve varsa animatörler) hayatta son kalan eser sahibinin ölümünden itibaren 70 yıl sonra koruma süresi sona erer.

FSEK'te, 12.06.1995 tarihinden önce yapımına başlanan sinema eserlerinde yapımcının eser sahibi statüsünün korunduğu dikkate alındığında koruma süresinin 70 yıla çıkarılması yapımcılar lehine işleyen, bununla beraber yönetmen, özgün müzik bestecisi ve senaryo yazarı gibi diğer hak sahiplerini mağdur eden bir duruma yol açmaktadır. Yukarıda "Sinemada Eser Sahipliği" başlığı altında da ifade edildiği üzere İstanbul 4. Fikrî ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi tarafından Anayasa Mahkemesi'ne 5846 sayılı Kanun'un ek 2. maddesinin son fıkrasının iptali talebiyle dava açılmıştır. İstanbul 4. Fikrî ve Sınai Haklar Hukuk Mahkemesi'nin itiraz dilekçesinde hakların koruma süreleriyle ilgili olarak şu ifadeler yer verilmiştir:

(...) 12/06/1995 tarihine kadar bir sinema eserinin yapımcısı ancak 20 yıl süre ile sinema eserinden dolayı telif hakkı geliri elde edebilmekte iken, 4630 sayılı Yasanın 16. maddesi ile yapılan değişiklikten sonra filmin aleniyet tarihinden itibaren 70 yıl süre ile gelir elde edebilecektir. Bu durumda söz gelimi 12/06/1975 tarihinde alenileşen bir sinema eseri bakımından sinema filminin yapımcısı 12/06/1995 tarihine kadar koruma ve bedel talep hakkına sahip iken, bu süre yasa değişikliği sonucunda 2045 yılına kadar uzamıştır. Buna bağlı olarak 1995 yılında sinema eseri sahibi olarak kabul edilen senaryo yazarı, yönetmen gibi kimseler 2045 yılına kadar bu filmin televizyonlarda yayınından dolayı gelir elde edememek durumu ile karşı karşıyadır. 20 yıllık koruma süresi 70 yıla çıkarılmış ve sinema eseri için yönetmen, senaryo yazarı gibi kimseler sinema eseri sahibi olarak kabul edilmiş olmakla birlikte bu kimseler iptali istenen yasa hükmü nedeniyle koruma sürelerinin uzatılmasından yararlanamamaktadır. Gerek sinema filmlerinde gerekse fonogramlarda rol alan ya da icrada

bulunan sanatçılar yönünden böyle bir sınırlama mevcut değil iken, sinema eserleri sahipleri yönünden bu şekilde bir sınırlama getirilmesi Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10. maddesinde yer alan “herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebepler ile ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.” hükmüne aykırı olup yasa hükmünün bu nedenle iptali gerekir.

12.06.1995 tarihinden önce yapımına başlanan sinema eserleriyle ilgili koruma süreleri bakımından zaman zaman mahkemeye intikal eden durumlar olmuştur. Örneğin, yapımcı Hulki Saner, koruma süresinin 70 yıla çıkarılması ile dava konusu filmlerdeki mali hakların kendisine avdet ettiğini, ayrıca FSEK ile kendisine bağlantılı haklar sağlandığını ileri sürmüştür. İlk Derece Mahkemesi⁴⁴ “5846 sayılı Kanunun 4630 sayılı Kanun ile değişik hükümleri uyarınca davacının mali haklarının 70 yıl süre ile koruma altına alındığı, 51 adet filmin tamamının eser sahibinin Hulki Saner, mali ve bağlantılı hak sahibinin de diğer davacı olduğu, önceden sözleşme konusu olan filmlerden 20 yıllık koruma süresi dolanların haklarının 4630 sayılı Kanunun ek 2. maddesi gereğince davacıya avdet ettiği, süresi dolmayanların da sürenin dolmasını müteakip davacıya ait olacağı, davalıların bu filmler üzerinde çoğaltma veya başka bir hakka sahip olmayacağı” gerekçesiyle davayı kabul etmiş ve bu karar Yargıtay tarafından da onanmıştır (Yargıtay 11. HD., 15.2.2005, E. 2004 / 1836, K. 2005 / 1155 akt. Suluk & Orhan, 2005: 528). Dolayısıyla mahkemenin yapımcı lehine sonuçlandığı bu durumda yapımcı Hulki Sanerin, 20 yıl olan koruma süresinin 70 yıla çıkarılmasıyla, 50 yıl daha fazla telif hakkı geliri elde ettiği görülmektedir. Bununla beraber 12.06.1995 tarihinden önce yapımına başlanan sinema eserleri bakımından senaryo yazarı, yönetmen ve özgün müzik bestecisi gibi kimseler telif haklarından yararlanamamaktadır.

Sonuç

Sinema filmlerinin birey ve toplum üzerindeki etkileri düşünüldüğünde günümüz dünyasının kültürel dokusunun oluşumunda sinemanın oldukça önemli bir role sahip olduğunu söylemek mümkündür. Yedinci sanat olarak kabul edilen sinema eserlerinin yaratılmasının teşvik edilmesi

ve üretimin daha da yaygınlaştırılması için sinema eserlerinde fikrî emeği olan kişilerin telif haklarını hakkaniyet ilkesi çerçevesinde alabilmeleri elzemdir. Bu hususta yasal düzenlemelerin yeterli, çözüm odaklı ve ihtiyaçlara cevap verebilir nitelikte olması son derece önemlidir.

4110 sayılı Kanun değişikliğine kadar FSEK’e göre 12 Haziran 1995 tarihinden önce yapımına başlanan ya da meydana getirilen sinema eserlerinde yalnızca yapımcı eser sahibi sayılmaktaydı. 4110 sayılı Kanun değişikliği sonrasında sinematografik eserlerde; yönetmen, özgün müzik bestecisi ve senaryo yazarı, eserin birlikte sahibi sayılmıştır. 4630 sayılı Kanun ile FSEK’te yapılan değişiklik üzerine sinema eserleri bakımından “senaryo yazarı”, “diyalog yazarı”, “yönetmen” ve “özgün müzik bestecisi” ile varsa “animatör” birlikte eser sahibi olarak kabul edilmiştir. 4630 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile FSEK’e eklenen ek 2. madde hükmü gereği yapımcı dışındaki diğer kişilerin sinema eseri üzerindeki haklarını kullanmaları 12.06.1995 tarihinden önce meydana getirilmiş veya bu tarihten önce yapımına başlanmış sinema eserleri bakımından engellenmiştir. Dolayısıyla sinema eseri sahipliği yönünden ikili bir durum söz konusudur. FSEK’in ek 2. maddesi koruma süreleri bakımından da problemlili durumlara yol açabilecek niteliktedir. Yine 4630 sayılı Kanunla FSEK’te yapılan değişiklik ile yapımcıların hakları, sinema eserlerinin ilk tespitini yapıldığı tarihten başlayarak 70 yıl devam edeceği öngörülmüştür (m.82). Bu durumda 12 Haziran 1995 tarihine kadar sinema eserinin yapımcısı yalnızca 20 yıl sinema eseri üzerinden telif hakkı geliri elde edebilmekte iken, koruma süresinin 70 yıla çıkarılmasıyla 50 yıl daha fazla telif hakkı geliri elde etmeye devam edecektir. Buna rağmen senaryo yazarı, yönetmen gibi günümüzde eser sahibi olarak kabul edilen kimseler, 12 Haziran 1995 tarihi öncesinde yapımına başlanan veya meydana getirilen sinema eserlerinin televizyonlarda veya dijital platformlarda yayınlanmasından elde edilen gelirlerden yararlanamamakla karşı karşıyadır. Dolayısıyla söz konusu kanun maddesi “kanunî eşitlik ilkesi” ile bağdaşmamaktadır. Dolayısıyla

kanaatimizce FSEK'in ek 2. maddesinin iptal edilerek yapımcı dışındaki diğer hak sahiplerinin de 12.06.1995 tarihinden önce meydana getirilmiş veya bu tarihten önce yapımına başlanmış sinema eserleri üzerindeki hakları temin edilmelidir. Koruma süresinin 20 yıldan 70 yıla çıkarılması şüphesiz olumlu ve yerinde bir düzenlemedir. Burada tarafımızca eleştirilen durum bu düzenlemenin yalnızca yapımcı lehine işlemesi, diğer hak sahiplerinin mağdur olmasıyla ilgilidir.

FSEK'in 80. maddesinde bağlantılı haklar ifadesinin içine komşu haklar derç edilmiştir. FSEK m.80'de sayılan tüm hak sahipleri bağlantılı hak sahibi olarak tanımlanmış; film yapımcıları dışındaki hak sahipleri aynı zamanda komşu hak sahibi olarak tanımlanmıştır. Bu durum karışıklığa yol açmakta ve madde hükmünün anlaşılmasını güçleştirmektedir. Dolayısıyla FSEK m. 80 hükmündeki kavram karmaşası giderilmelidir.

Kaynaklar

Akkayan Yıldırım, A. (2001). 4630 Sayılı kanun değişikliği ve gelişmeler ışığında "sinema eseri" ve "sinema eser sahipliği". İçinde A. Kendigelen (Editör), *Ticaret Hukuku, Medeni Usul Hukuku, İcra ve İflas Hukuku (Prof. Dr. Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı)* (C. 1, ss. 1-45). Beta Yayıncılık.

Akyüz, B. (2009). *Müzik eseri ve müzik eseri sahibinin mali hakları ile korunması* [Yüksek Lisans Tezi]. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atasoy, E. (2013). Birlikte eser sahipliği kavramı, türlerinin birbirleri ile olan benzerlikleri ve farklılıkları. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2, 29-56.

Ateş, M. (2012). *Fikrî hukukta eser sahipliği*. Adalet Yayınevi.

Ateş, M. (2019, Ocak 22). *Senarist ne zamandan beri sinema eserinin sahibidir?* <https://fikrimulkiyet.com>. <https://fikrimulkiyet.com/senarist-ne-zamandan-beri-sinema-eserinin-sahibidir/>

Ateş, M. (2020a). Manevî hakların eser sahibinin ölümünden sonra kullanılması: Fsek madde 19 üzerine bir tedkik. *İstanbul Hukuk Mecmuası*, 78(3), 1279-1322.

Ateş, M. (2020b). Sahibi ölen fikir ve sanat eseri üzerindeki malî hakların mirasçılara intikali. *Ticaret ve Fikrî Mülkiyet Hukuku Dergisi*, 6(1), 44-59.

Bayamlıoğlu, E. (2013). *Eser sahibi hakları ve rekabet politikası ekseninde spor yayınları*. On İki Levha Yayıncılık.

Cebe, R. & Suçin, H. (2014). Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun kısa tarihçesi ve eser üreticileri açısından önemi. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 2(1), 120-127. <https://doi.org/10.12975/rastmd.2014.02.01.00024>

Çınar, Ö. (2002). *Fikri hukuk açısından eser sahibinin hakları ve korunması* [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demirel, C. (2016). *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 10. maddesi bağlamında birden fazla eser sahibi tarafından meydana getirilen eserler ve eser sahipleri birliği* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Deniz, K. (2022). Ernst Eduard Hirsch. İçinde *Atatürk Ansiklopedisi*. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ernst-eduard-hirsch/>

Eğrikar, Ö. (2021, Eylül 11). Mahkeme mirasçuları haklı buldu: Sinan Çetin, Kemal Sunal'ın ailesine tazminat ödeyecek. *Hürriyet Kelebek*. <https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/magazin/sinan-cetin-imzali-propagandayi-kemal-sunalin-ailesi-kazandi-41892391>

Eldeniz, G. (2008). Eser sahipliğinden doğan hakların miras yoluyla intikali. *TBB Dergisi*, 9, 103-121.

- Erel, Ş. N. (2009). *Türk fikir ve sanat hukuku: mevzuat eklidir* (3. bası). Yetkin.
- Güneş, İ. (2012). FSEK'te yer alan icracı hakları ve uygulama. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(1), 169-181.
- Güvenç, Ö., & Karaca, A. (2017). Yayımcının planı çerçevesinde eser meydana getirilmesi (tbk m. 501) hâlinde eser üzerindeki hak sahipliği sorunu. *Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi*, 66(1), 117-156.
- Hirsch, E. (1950). Bern Sözleşmesi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 130-145. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000166
- Karasar, N. (1998). Bilimsel araştırma yöntemleri. Nobel Yayın Dağıtım.
- Küçükkaya, H. G. (2013). Sinema eserlerinde eser sahiplerinin ve icracı sanatçıların mali haklarına ilişkin güncel sorunlar ve çözüm öneriler. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8(Özel Sayı), 1931-1955.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020). *Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi*. www.telifhaklari.gov.tr. <https://www.telifhaklari.gov.tr/Edebiyat-Ve-Sanat-Eserlerinin-Korunmasına-Iliskin-Bern-Sozlesmesi>
- Merdivan, F. (2014). Manevi hakların eser sahibinin ölümünden sonra kullanılması ve yakınların dava hakkı (konuyla ilgili Yargıtay kararlarının değerlendirilmesi). *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, 15(1), 93-144.
- Merdivan, F. (2019). 12.06.1995 Tarihinden önce yapımına başlanan sinema eserinde rol alan icracı sanatçılar ile sinema eser sahibi sayılan yapımcı haklarının birlikte kullanımı ve Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 05.04.2016 Gün ve E. 2015/6889, K. 2016/3668 sayılı kararının değerlendirilmesi. *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, 21(1), 17-46.
- Piroğlu, Ü. (2005). Sinema eserlerinden doğan telif hakları. *Sekans: Sinema Kültürü Dergisi*, 3, 59-60.
- Piroğlu, Ü. (2014). FSEK 19. maddeyle ilgili son Yargıtay kararlarının analizi. *Ankara Barosu Fikri Mülkiyet ve Rekabet Hukuku Dergisi*, 15(1), 147-164.
- Samandı, R. (2019). *Türk fikir ve sanat hukukunda eser ve eser sahibi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarmaşık, J. (1995). Radyo ve televizyon yayıncılığında telif hakları ve komşu hakların korunması. *Marmara İletişim Dergisi*, 9, 161-172.
- Suluk, C. (2004). *Yeni Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu telif hakları ve korsanlıkla mücadele*. Hayat Yayıncılık.
- Suluk, C., & Orhan, A. (2005). *Uygulamalı fikri mülkiyet hukuku, genel esaslar fikir ve sanat eserleri* (C. 2).
- Şahin, A. (2010). Fikrî hukukta eser sahibinin pay ve takip hakkı. İçinde T. Memiş (Editör), *Fikrî Mülkiyet Hukuku Yıllığı* (ss. 527-557). 12 Levha Yayınları.
- Telif Hakları Derneği. (2019, Ocak 2). *Ünlü senariste Anayasa Mahkemesi'nden kötü haber*. www.telifhaklaridernegi.org. <https://www.telifhaklaridernegi.org/unlu-senariste-anayasa-mahkemesinden-kotu-haber-y1541.html>
- Tosun, Y. (2008). *Sinema eserleri ve eser sahibinin hakları* [Doktora Tezi]. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tosun, Y. (2018). *Sinema eserleri ve eser sahibinin hakları*. On İki Levha Yayıncılık.
- Unesco. (1987). *Telif Haklarının Temel İlkeleri* (Ç. Yıldırım, Çev.). Kültür ve Turizm Bakanlığı Fikir ve Sanat Eserleri Dairesi Başkanlığı Yayını.

Yılmaztekin, H. K. (2020). Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca eser sahipliği ve hak sahipliği ile bunların tecavüz davaları bağlamında davacı sıfatına etkileri. *Adalet Dergisi*, 65, 499-557.

Extended Abstract

Copyrights are based on the idea that the works created by the person in return for intellectual labor belong to that person. Owners of the works have the right to be protected against unauthorized use of their works and at the same time to receive a share of the profits from the use of their works by the target audience (Sarmaşık, 1995: 161). The main purpose of intellectual law is to protect and encourage the owners of the works and thus contribute to cultural development (Akkayan Yıldırım, 2001:1). Considering the effects of cinema films on individuals and society, it is possible to say that cinema has a very important role in the formation of the cultural texture of today's world. In order to encourage the creation of cinema works, which is accepted as the seventh art, and to make the production more widespread, it is essential that people who have intellectual labor in cinema works can obtain their copyrights within the framework of the principle of equity. In this regard, it is extremely important that the legal regulations are sufficient, solution-oriented and capable of responding to the needs.

The aim of this study is to evaluate the problems and deficiencies in the legislation in terms of authorship and related rights in cinema together with the problems that arise in practice and to offer solutions. The documentary scanning method was used in the study. In this context, an evaluation has been made by examining the Law on Intellectual and Artistic Works No. 5846 (LIAW) and some judicial decisions on the subject. Some of the results obtained in the study are: Until the amendment of Law No. 4110, according to the LIAW, only the producer was deemed to be the author of the cinematographic works that were produced or started to be produced before 12.06.1995. After the amendment of Law No. 4110, in cinematographic works; the director, the original music composer and

the script writer were deemed to be the co-owners of the work. After the amendment made in LIAW with the Law No. 4630, "script writer", "dialogue writer", "director", "original music composer" and "animator", if any, were accepted together as the owner of the works in terms of cinema works. Pursuant to the additional provision of Article 2 added to the LIAW with the amendment made with the Law No. 4630, it is not possible for other people other than the producer to use their rights on the cinema work in terms of cinema works that were produced or started to be produced before 12.06.1995. Therefore, there is a dual situation in terms of movie ownership. Additional article 2 of the LIAW is of a nature that may cause problematic situations in terms of protection periods. With the amendment made in the LIAW with the Law No. 4630, it has been foreseen that the rights of the producers, the cinema works will continue from the date of the first determination (article 82). In this case, until the date of 12.06.1995, the producer of the movie can only earn copyright income from the movie work for 20 years, while increasing the protection period to 70 years will continue to earn 50 years more copyright income. Despite this, people who are considered to be the owners of works, such as screenwriters and directors, are faced with the situation of not being able to earn income due to the broadcasting of cinema works that were started or produced before 12.06.1995 on television or digital platforms. Therefore, the article in question is incompatible with the "legal equality principle". Therefore, in our opinion, additional article 2 of the LIAW should be canceled and the rights of other right holders other than the producer on the cinema works that were produced before 12.06.1995 or started before this date should be ensured. Increasing the protection period from 20 to 70 years is undoubtedly a positive and appropriate arrangement. The situation criticized by us here is that this regulation only works in favor of the producer and that other rights holders are victims.

Article 80 of the LIAW includes neighboring rights within the term "related rights". All right holders

listed in Article 80 of the LIAW (performing artists, phonogram producers, radio and television organizations, film producers) are defined as related right holders, while those other than film producers are also defined as neighboring right holders. This situation causes confusion and makes it difficult to understand the provision. Therefore, the confusion of concepts in Article 80 of the LIAW should be eliminated.

Yazar Bilgileri

Author details

*(Sorumlu Yazar **Corresponding Author**) Dr. Öğr. Üyesi,
Samsun Üniversitesi İletişim Tasarımı ve Yönetimi Bölümü
merve.erguney@samsun.edu.tr Orcid: 0000-0002-1397-5769

Destekleyen Kurum/Kuruluşlar

Supporting-Sponsor Institutions or Organizations:

Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır. *None*

Çıkar Çatışması

Conflict of Interest

Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. *None*

Kaynak Göstermek İçin

To Cite This Article

Ergüney, M. (2023). Sinema eserlerinde eser sahipliği ve bağlantılı hak sahipliği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (63), 116-130. <https://doi.org/10.47998/ikad.1241903>